

QUE FUTURO LLE ESPERA AO COMPLEXO ONS-O GROVE?

Por: Cosme D. Romay Cousido, Emilio Martínez Sabarís

O Complexo Ons-O Grove é unha zona legalmente protexida encravada no extremo suroeste galego, a cabalo das rías de Arousa e Pontevedra. Comprende parte dos territorios municipais do Grove, Sanxenxo, Meaño, Cambados e A Illa de Arousa, ademais das illas de Ons e Onza, pertencentes a Bueu. Este contorno natural comprende as seguintes figuras de protección: (a) Lugar de Importancia Comunitaria (Complexo Ons-O Grove, código ES1140004, 7507 ha), proposto para integrar a Rede Natura 2000 a nivel europeo. (b) Zona Húmida de Importancia Internacional (Humidal Ramsar “Complejo intermareal Umia-Grove”, 7ES011, 2561 ha). (c) Zona de Especial Protección para as Aves (Complexo intermareal Umia-O Grove, A Lanzada, Punta Carreirón e Lagoa Bodeira, ZEPA ES0000087, 2813 ha). (d) Humidal Protexido (Complexo intermareal Umia-O Grove-A Lanzada, 2477 ha).

Ademais, o arquipélago de Ons, incluíndo dentro do Complexo Ons-O Grove, tamén se inclúe dentro de: (e) Parque Nacional Marítimo Terrestre das Illas Atlánticas de Galicia e (f) Zona de Especial Protección para as Aves (Illa de Ons, ZEPA ES0000254, 924 ha).

O Complexo Ons-O Grove posúe unha inmensa variedade de hábitats, con produtivos intermareais (refuxio de milleiros de aves acuáticas), cordóns dunares dunha extraordinaria diversidade botánica, zonas húmidas de auga doce de grande interese faunístico e florístico, bosques de ribeira, pequenas masas de carballos (*Quercus robur* e *Q. pyrenaica*) e rochedos litorais entre moitos outros, cunha biodiversidade das máis ricas e valiosas de toda Galicia.

Así, o istmo da Lanzada acubilla unha vexetación dunar única en Galicia (*Alyssum loiseleurii*, *Linaria polygalifolia*, *Centaurea polyantha*, *Atriplex laciniata*, *Iberis procumbens*, *Scilla merinoi* e *Viola kitaibeliana*), así como masas de *Salix repens*.

As pradeiras de *Zostera noltii* e *Z. marina*, a xunqueira de *Schoenoplectus pungens* e a asociación de *Suaeda vera* e *Cistanche phelypaea* caracteriza á praia e marisma do Vao. *Linaria arenaria* medra no litoral de Ardia. *Ruppia maritima*, *Ranunculus baudotii* e *Elatine macropoda* son propias, por exemplo, da lagoa da Bodeira. Na Illa de Arousa atópanse poboacións importantes de *Salix repens* e de *Linaria arenaria*. En Ons medra o endemismo *Cytisus insularis* (únicas poboacións mundiais en Ons e A Vionta), *Rumex rupestris*, *Linaria arenaria*, *Angelica pachycarpa*, *Armeria pubigera*, *Leucanthemum merinoi* e *Silene uniflora*.

A única poboación galega de *Lupinus micranthus* medra nos cantís de Faxilda (Sanxenxo). A orquídea *Spiranthes aestivalis* é vulnerable en Galicia, e está citada na Lanzada e no Recón (Sanxenxo).

A fauna tamén posúe un gran valor conservacionista, debido especialmente á nutrida invernada de aves acuáticas,

a máis importante de Galicia no tocante a número (máis de 20000 exemplares cada inverno) e diversidade de especies (*Platalea leucorodia*, anátidas, limícolas, gaivotas, entre outras). O amplo elenco de aves (298 especies rexistradas, incluíndo o ameazado *Emberiza schoeniclus lusitanica*) vese complementado cunha excelente lista de mamíferos (presenza de *Tursiops truncatus* e *Rhinolophus hipposideros*, considerados vulnerables en Galicia), anfíbios (incluíndo *Pelobates cultripes* e *Hyla molleri*, tamén vulnerables), réptiles (*Chalcides bedriagai*, poboacións insulares de varias especies, *Caretta caretta*; todos eles considerados ameazados no ámbito galego), peixes (*Anguilla anguilla*, *Gasterosteus gymnotus*, ameazados en Galicia) e invertebrados (entre os mariños, *Nassarius Pfeifferi*, *Ficulina ficus* e *Doris verrucosa*; e entre os terrestres a bolboreta *Euphydryas aurinia*, o coleóptero *Zabrus pinguis*, as libélulas *Coenagrion scitulum*, *C. mercuriale* e *Oxygastra curtisii* e as chinches *Loxocnemis dentator* (única poboación galega na Lanzada) e *Brachynema purpureomarginatum* (asociada a *Suaeda vera*, quizais a única poboación do norte ibérico).

É necesario un estudo máis fondo doutros grupos de seres vivos (por exemplo fungos, liques, chinches, dípteros e arañas, entre outros), para así detectar especies de conservación sensible e poder encetar así a súa protección.

A pesar disto, o Complexo Ons-O Grove é un espazo que sofre unha abafante presión humana, e de modo recorrente, agresións que alteran ou destrúen os hábitats e as especies que son característicos (e a miúdo únicos) da zona. Con frecuencia estas agresións quedan impunes, aínda sendo moi numerosas as denuncias de particulares que, de modo altruísta, percorren este espazo natural tentando poñer de manifesto a súa riqueza natural e a necesidade da súa preservación.

Ademais das detalladas no anexo fotográfico deste artigo, existen tamén outras ameazas que afectan tanto á zona protexida como ao seu contorno inmediato: campo de golf sobre a faldra sur do monte da Siradella (O Grove), desdoblamento da VG 4.1 (afectando ao humidal do Recón, Sanxenxo), “rexeneración” do Recón (no que está previsto alterar o seu réxime hídrico), paseo costeiro por terras de Cambados e Meaño, crecente eucaliptización do perímetro do Complexo, tendidos eléctricos (con elevado risco de colisión por parte de aves e grande impacto visual), urbanizacións preto ou incluso dentro do espazo protexido, uso de praguicidas nos cultivos, entre un longo etcétera.

Todo isto fai enxergar un futuro incerto sobre un espazo protexido, o Complexo Ons-O Grove, tradicionalmente considerado como unha das xoias naturais de Galicia. Está da nosa man e tamén da man dos nosos gobernantes garantir a súa preservación para as vindeiras xeracións.

Referencias

Álvarez, A.; Caamaño, V. M.; Rey, X. L.; Rodríguez, Á. & Rodríguez, J. 1991. *A enseada do Umia-O Grove*. Asociación de Ensinantes do Salnés (CANDEA). 184 pp. · Consellería de Medio Ambiente e Desenvolvemento Sostible da Xunta de Galicia. 2007. Decreto 88/2007 do 19 de abril, polo que se regula o Catálogo galego de especies ameazadas. *Diario Oficial de Galicia* 89: 7409-7423. · García, X. R. 2008. *Guía das plantas de Galicia*. Edicións Xerais de Galicia, Vigo. 512 pp. · Martínez, E. 2013. *O Grove, Sanxenxo, Meaño: natureza e biodiversidade*. URL: ogrovesanxenxonaturezabiodiversidade.blogspot.com (con acceso: 28/2/2013). · Romay, C. D. 2009. *100 aves comúns do municipio do Grove e áreas veciñas*. Concello do Grove-Fundación Biodiversidad-Xunta de Galicia. 232 pp. · Vázquez, X. & Romay, C. D. 2011. *Turismo ornitológico: Complexo Ons-O Grove*. Turgalicia. URL: www.turgalicia.es/observacion-de-aves-no-complejo-ons-o-grove (con acceso: 28/2/2013).

Foto 1.-Problema: construción de infraestruturas públicas. **Impacto:** alteración do hábitat (incluíndo o veciño intermareal), con eliminación da vexetación autóctona e aumento do risco de erosión; perda de continuidade de hábitats naturais; aumento de molestias humanas e por animais domésticos na zona. **Fotografía:** novo paseo litoral en Dena (Meaño), dentro do espazo protexido, a carón do esteiro do río da Chanca; marzo de 2012.

Foto 2.-Problema: construción de infraestruturas privadas. **Impacto:** dano de zonas de interese natural (regatos, ríos, charcas, brañas), afectando a zonas de vexetación autóctona e alterando a dinámica natural das augas. **Fotografía:** rego de Baltar (Sanxenxo), maio de 2011.

Foto 3.- Problema: recheos en zonas húmidas. **Impacto:** destrución de formacións vexetais e especies singulares; alteración da dinámica hídrica natural do terreo; introdución fortuíta de sementes de especies de plantas foráneas. **Fotografía:** O Recón (Sanxenxo), obra que contou, paradoxalmente, co permiso da Xunta de Galicia, e que danou un xunco protexido (*Schoenoplectus pungens*) e destruíu case completamente unha poboación excelente dunha orquídea escasa en Galicia (*Epipactis palustris*); febreiro de 2012.

Foto 4.- Problema: falta de claridade na delimitación do espazo público marítimo-terrestre. **Impacto:** imposibilidade de percorrer o litoral e as ribeiras sen entrar en propiedades privadas, algunhas lindantes co límite da marea alta e dentro do espazo protexido. **Fotografía:** Arnosa (Sanxenxo), marzo de 2012.

Foto 5.- Problema: residuos industriais (sólidos e gasosos). **Impacto:** alteración da fisionomía natural do litoral do espazo protexido, cun notable impacto visual; emisión de gases resultantes da queima de aceites. **Fotografía:** Arnosa (Sanxenxo), marzo de 2012.

Foto 6.- Problema: residuos urbanos (sólidos). **Impacto:** presenza de pequenos vertedoiros incontrolados de lixo e entullos de obra en varios puntos do espazo natural. **Fotografía:** esteiro do río da Chanca (Sanxenxo), febreiro de 2012.

Foto 7.- Problema: verteduras urbanas e de conserveiras (líquidas). **Impacto:** ausencia de salubridade na zona, e en especial dos lodos circundantes; diminución da calidade da auga do contorno mariño próximo. **Fotografía:** esteiro do río da Chanca (Meaño), dentro da zona protexida; xullo de 2012.

Foto 8.- Problema: obras públicas en zona protexida. **Impacto:** importantes danos na vexetación dunar; noutras obras houbo unha afección importante en pequenos redutos de vexetación arbórea autóctona, como no humidal do Recón. **Fotografía:** istmo do Vao (O Grove), 2012.

Foto 9.- Problema: impacto da limpeza mecánica de praias sobre as plantas. **Impacto:** destrución de moreas de argazos na ribeira, cuxo proceso de descomposición é moi importante para o mantemento da biodiversidade das praias; tamén destrución de vexetación dunar da primeira liña do areal, importante para as crías de pillara das dunas (*Charadrius alexandrinus*) e para algúns invertebrados. **Fotografía:** praia da Lanzada (O Grove), abril de 2012.

Foto 10.- Problema: impacto da limpeza mecánica de praias sobre a fauna. **Impacto:** destrución de niñadas de pillara das dunas; eliminación de refuxios para pequenos insectos das praias, como o escaravello *Eurynebria complanata*; molestias ás aves que repousan na praia. **Fotografía:** praia da Lanzada (O Grove), minutos despois do paso de maquinaria que destruíu tres postas desta especie considerada *vulnerable* en Galicia; abril de 2012.

Foto 11.- Problema: incendios. **Impacto:** desaparición da cuberta de vexetación e exposición do chan á erosión; as cinzas son arrastradas polas choivas cara ás lagoas e ao mar ocasionando problemas ás comunidades de zooplancto e fitoplancto. **Fotografía:** barreiras de Rouxique (Sanxenxo), setembro de 2012.

Foto 12.- Problema: rozas nos bordos de camiños na época de cría de aves. **Impacto:** destrución de zonas de cría e alimentación de pequenos paxaros, e a miúdo de niñadas enteiras; tamén sobre poboacións de insectos (bolboretas, sírfidos, chinches). **Fotografía:** O Recón (Sanxenxo), agosto de 2012.

Foto 13.- Problema: talas de amieiros (*Alnus glutinosa*). **Impacto:** alteración dos ecosistemas de ribeira, con elevada perda de biodiversidade asociada a estas formacións forestais. **Fotografía:** rego de Baltar (Sanxenxo), marzo de 2012.

Foto 14.- Problema: rozas incontroladas de xuncos e paso de tractores dentro do espazo protexido. **Impacto:** afección da poboación do escasísimo xunco *Schoenoplectus pungens*, especie considerada en perigo en Galicia; molestias ás aves, pisoteo de vexetación e eliminación de valume da praia pola actividade de tractores. **Fotografía:** praia do Vao (O Grove), agosto de 2012.

Foto 15.- Problema: flor de coitelo (*Carpobrotus edulis*). **Impacto:** desprazamento de plantas autóctonas, sobre todo en cordóns dunares, especialmente grave no caso de especies ameazadas como *Linaria arenaria* e *Alyssum loiseleurii*. **Fotografía:** Magor (Sanxenxo), abril de 2012.

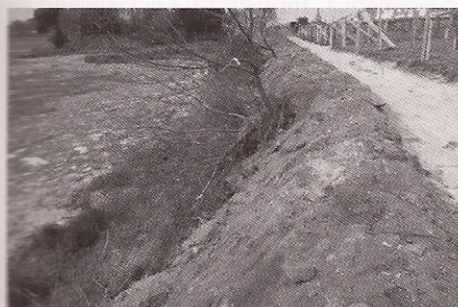

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

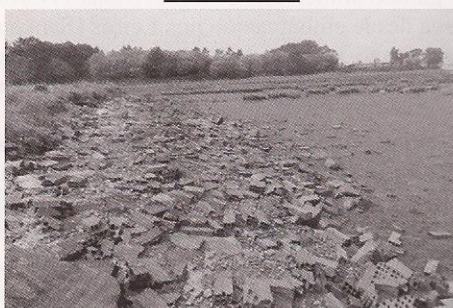

Foto 5

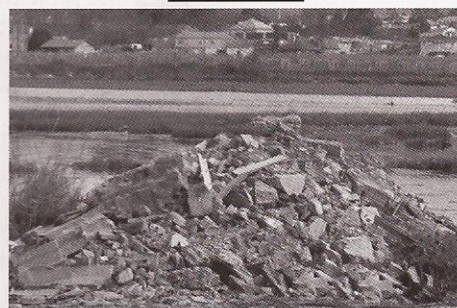

Foto 6

Foto 7

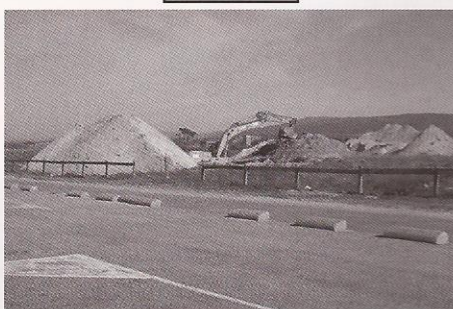

Foto 8

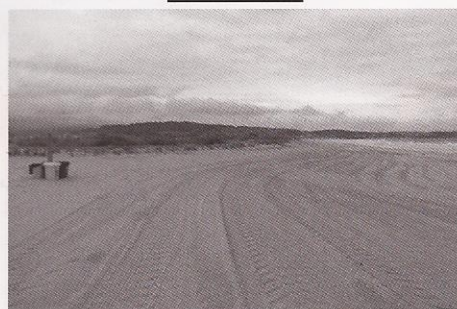

Foto 9

Foto 10

Foto 11

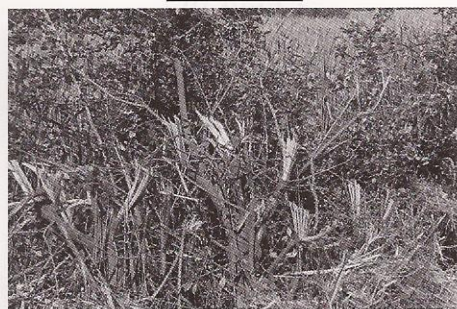

Foto 12

Foto 13

Foto 14

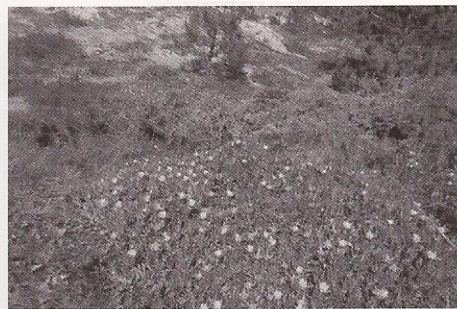

Foto 15

Foto 16.- Problema: herba da Pampa (*Cortaderia selloana*), planta alóctona orixinaria de Sudamérica. **Impacto:** desprazamento de plantas autóctonas, debido ao seu extraordinario poder invasivo. Outras plantas invasoras con efectos devastadores no Complexo Ons-O Grove son: *Azolla filiculoides* (lagoa da Bodeira), *Arctotheca calendula* (zonas dunares) e *Tradescantia fluminensis* (cultivos e ribeiras). **Fotografía:** Magor (Sanxenxo), marzo de 2012.

Foto 17.- Problema: bicos de coral (*Estrilda astrild*), especie alóctona orixinaria de África. **Impacto:** posible competencia polo alimento con outras aves autóctonas, así como potenciais vectores de doenzas e parasitos. **Fotografía:** campos do Recón (Sanxenxo), setembro de 2012.

Foto 18.- Problema: violación dos límites das zonas consideradas oficialmente refuxio de fauna. **Impacto:** caza ilegal de aves en zonas protexidas; molestias a outra fauna; perigo para paseantes que percorren a zona protexida. **Fotografía:** Dena (Meaño) febreiro de 2012.

Foto 19.- Problema: redes en cultivos de millo. **Impacto:** mortalidade accidental de pequenas aves. **Fotografía:** liñaceiro (*Carduelis cannabina*) morto nun campo de millo en Rouxique (Sanxenxo), setembro de 2012.

Foto 20.- Problema: pesca dentro do espazo protexido, onde a actividade non está permitida. **Impacto:** molestias (crecentes) ás aves e afección ás comunidades piscícolas protexidas. Paradoxalmente, o Complexo Ons-O Grove converteuse nun referente a nivel galego no que á pesca deportiva se refire. **Fotografía:** pesca desde embarcación nos Leiros (Sanxenxo), febreiro de 2012.

Foto 21.- Problema: tráfico rodado dentro do espazo natural. **Impacto:** atropelos, como o desta lontra (*Lutra lutra*) coa columna vertebral esnaquizada (leva as patas traseiras arrastrando); tamén se ven afectados anfibios, réptiles e aves. **Fotografía:** marisma do Vao (O Grove), 2011

Foto 22.- Problema: cans asilvestrados e domésticos ceibes. **Impacto:** molestias importantes ás aves que se alimentan e repousan, con casos de depredación directa de niñadas e tamén sobre adultos; tamén sobre mamíferos silvestres. **Fotografía:** esteiro do río da Chanca (Meaño/Sanxenxo), xullo de 2012.

Foto 23.- Problema: deportes dentro da zona protexida. **Impacto:** molestias ás aves que se alimentan, repousan ou aniñan en especial en areais da zona protexida e tamén na marisma do Vao; os deportes e vehículos con maior impacto son os quads, o motocross, o paramotor, as motos de auga, o kitesurf e o piragüismo. **Fotografía:** istmo do Vao (O Grove), 2011.

Foto 24.- Problema: ruídos. **Impacto:** molestias causadas pola luz e son de fogos de artificio, bombas de palenque e música a volume elevado, en ocasións dentro do espazo protexido e en épocas críticas para a migración de aves. **Fotografía:** Arnosa (Sanxenxo), setembro de 2012.

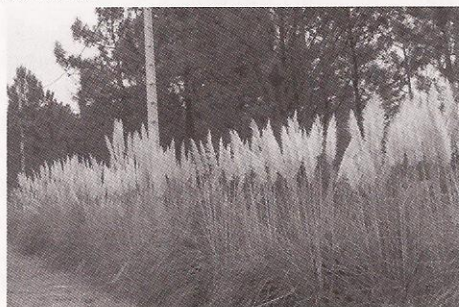

Foto 16

Foto 17

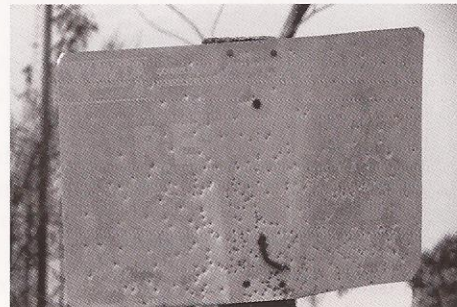

Foto 18

Foto 19

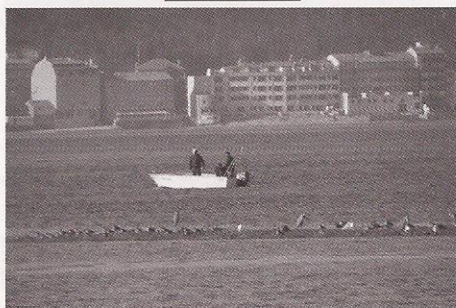

Foto 20

Foto 21

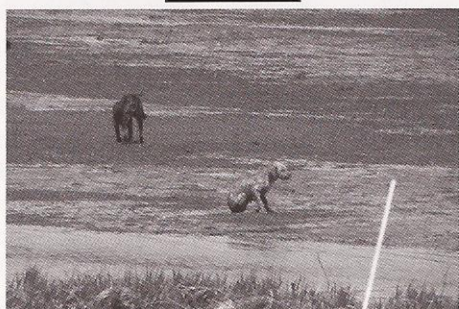

Foto 22

Foto 23

Foto 24